

aquest cas en el tramvia) i parlar de què “aquell tram [tramvia] és una força cega del despietat progrés material que sentia la nosa del vellard piados”, alhora que, referint-se als taxistes que es van desentendre del ferit, comentar que “l’esperit satànic de la ciutat moderna converteix tot sovint els cors en pedres”.

El mateix diari, el mateix dia, en l’edició de nit, informava que el conductor del tramvia s’havia presentat al jutjat de guàrdia per informar dels fets, quedant en llibertat, i que el regidor corresponent de l’Ajuntament havia imposat la màxima multa possible (250 ptes.) als tres propietaris dels taxis que no havien recollit al ferit (tanmateix l’informe de la guàrdia urbana parlava i n’identificava quatre).

La mort

Deixant aquest context periodístic i ciutadà i retornant a Antoni Gaudí direm que la seva agonia va ser llarga i penosa. Ingressat, com hem dit, el dia 7 de juny va morir avançada la tarda del dia 10. Gairebé sempre va estar inconscient, excepte algun moment de lucidesa en el que se li va subministrar l’extremunció. Les lesions eren greus (fractura de tres costelles, contusions a la cama dreta, hemorràgies internes, urèmia i commoció general i cerebral) i res es va poder fer per evitar la mort.

Immediatament es va procedir a practicar-li l’autòpsia, a treure-li una mascareta per part de l’escultor de Montserrat Joan Matamala i a embalsamar-lo. Com que era coneguda l’a-

versió de Gaudí a ser fotografiat es va encarregar a Joaquim Renart que el dibuixés o prengué uns apunts mentre estava de cos present i enmig de la gent que anava desfilar per veure’l. Era opinió general que havia de ser enterrat a la cripta de la Sagrada Família, per tant, es va haver de demanar autorització al Papa i al Govern, els quals van contestar afirmativament. Aquest fet va condicionar el dia i l’hora de l’enterrament que va ser el dissabte dia 12, a la tarda.

Durant els dies que va estar a l’Hospital es van interessar per la seva salut els més alts representants de la política barcelonina, de l’església, del món cultural i de les institucions de tota mena. Els diaris anaven publicant llistes interminables de noms i d’entitats i el llibre de plecs per recollir signatures que es va col·locar a l’avantsala de la seva cambra es va emplenar ràpidament. La seva popularitat, el seu mite, havia crescut de manera espectacular, malgrat la fama de sorrut i d’antipàtic que tenia.

També els telegrams de condol que van arribar al produir-se la seva mort van ser molt nombrosos i d’arreu. El rei, que coneixia personalment a Gaudí, en va enviar un a través del governador de Barcelona, encara que una mica tard; igualment va escriure el cardenal Vidal i Barraquer (que no el va anar a visitar ni va assistir a l’enterrament, enviant-hi en representació seva el vicari general Dr. Flaquer) i Francesc Cambó, que el dia abans el va anar a visitar però que a l’endemà ja era a Brussel·les. Van arribar telegrams de Mallorca, Perpinyà o París; del gravador en cap de la Direcció de la Fàbrica de Moneda y Timbre de Madrid. I també de l’Ajuntament de Reus i del Centre de Lectura, signat aquest últim per Martí Benaiges, president accidental. Totes les misses i les esqueles publicades van ser en català, fins i tot en diaris com *Las Noticias* o *La Vanguardia*.

L’enterrament

Antoni Gaudí havia deixat constància de què el seu enterrament no tingués cap caràcter oficial, que fos un acte purament litúrgic, el més senzill possible i que no s’admetessin corones ni música.

La caixa era de roure, sense cap mena de

ferratge ni ornament, coberta per un vellut brodat amb les insígnies de l’Associació d’Arquitectes de Catalunya. El seguici va anar precedit, com a única ensenya, per la bandera de l’Associació Espiritual de Devots de Sant Josep, fundadora i constructora de la Sagrada Família. No fou permesa cap bandera catalana ni cap altre símbol. Durant el recorregut un jove va avançar-se i va dipositar un ram de ginesta amb un llaç negre. La guàrdia urbana de cavalleria anava amb uniforme de diari, sense plomalls ni cap altre ornament i servia únicament per a regular la circulació. A molts va enutjar la presència de la policia, la qual es va limitar a acordonar el recorregut. Joaquim Renart escriu: “La policia feia paret al seguici. La seva presència molestava, perquè tothom se sentia més pacífic que mai”.

L’enterrament va constituir una imponent manifestació popular de dol. Personalitats i representacions d’entitats es van agrupar en un gran nombre a l’Hospital de la Santa Creu, i a partir d’allí s’hi va anar afegint una gentada. Carrers, balcons i voreres estaven plens de gom a gom. Els balcons revestits de negre, les portes tancades, molts comerços també. Era un dol familiar, popular, que es feia públic. Al sentiment pel difunt s’hi va afegir la voluntat d’homenatjar un català, per tants de convertir-ho en un acte antidictatorial.

Joaquim Renart en el seu Diari comenta, respecte a l’enterrament: “El de l’arquitecte Gaudí, com el d’en Guimerà, ha estat despullat de tota pompa, de tota pressió. El poble, i ningú més que el poble, ho ha fet tot, posant-hi aquella fidelitat que no es compra ni s’organitza. La ciutat ha vibrat i ha vibrat quan semblava que sols podia fer-ho per cabdills d’ideals o directors de multituds. I és que en la personalitat de Gaudí hi havia barrejades totes les ànsies del poble nostre, una fe que ens alimenta, un desig d’engrandiment que ens enarbora, les ànsies de renovament que cerquem en tots els ordres començant pels artístics i l’admiració natural que causa tot el que viu sens màcula, el que és net d’esperit i ha estat model d’exemplaritat”. Més endavant encara insistirà, parlant de Gaudí i de Guimerà: “Ambdós feren pàtria, ambdós muntaren edificis cel amunt”.

Altres elements hi van convergir per fer solemne i popular l’acte: el dia i l’hora (dissabte a la tarda), un temps agradable, una època quasi estiuenca i un recorregut llarg i ben dissenyat que integrava tots els punts centrals i neuràlgics de la ciutat de Barcelona: Rambles, plaça de Sant Jaume, Catedral, Portal de l’Àngel, plaça de Catalunya, passeig de Gràcia, etc. fins arribar a la Sagrada Família.

És de destacar l’absència en el dol de personalitats destacades, les qual van delegar en altres la seva presència. Hi havia l’alcalde governatiu de Barcelona Darius Rumeu, baró de Viver, però no hi van assistir el governador, ni el capità general, ni el bisbe de Barcelona, ni el Cardenal Primat de Catalunya, per raons diverses. I l’alcalde va deixar el seguici només arribar a la catedral. Sí que hi eren en canvi tot de personalitats catalanistes conservadores, polítics, literats, artistes, congregacions, eclesiàstics, etc. També hi havia al dol que encapçalava l’enterrament una delegació de l’Ajuntament de Reus integrada per l’alcalde Jaume Planas, els dos tinent d’alcalde i el secretari.

Portaven les glasses del taüt, Lluís Millet de l’Orfeó Català, Vicenç Moragas pels Amics de l’Art Litúrgic, Francesc Maspons i Anglès pel Centre Excursionista, Lluís Serrahima per la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, arquitectes i altres representants d’entitats.

La processó va durar més de tres hores. A les cinc de la tarda sortia de l’Hospital i passades les vuit arribava al temple de la Sagrada Família, després del pas intermedi per la catedral on es van cantar les absoltes. A l’entrada a la Sagrada família l’Orfeó Català va entonar un respons i el taüt va ser portat a la cripta on va ser enterrat provisionalment.

Llorenç Riber comentava a *La Veu* del dimarts dia 15 que “L’enterrament de Gaudí tingué una grandesa antiga, una grandesa egípcia”.

L’home

Als seus 74 anys Gaudí gaudia d’una gran popularitat. Per les seves obres arquitectòniques certament, però també entre el poble per la seva imatge de persona humil, pobre,

religiosa i conseqüent amb la seva catalanitat. Havia apaivagat el seu radicalisme de jove i ara vivia molt reclus en la seva feina, amb fama de sorrut. Tenia molt bona relació amb els obrers del temple amb els que vivia i donava sovint lliçons de fuster, de forja, etc.

Era un home tossut; llegia poc o gens, a part d’algun llibre de temàtica religiosa, i mai va voler donar conferències en públic ni deixar-se retratar. Vivia molt pobrament (la seva pobresa econòmica avui ha quedat desmentida) i vestia de manera molt descuidada. Més d’una vegada, esperant el tramvia, se li apropiava algun transeüent per fer-li una caritat i contestava:

- No, gràcies. Espero el tramvia.

De fet, en vida va saber desprendre’s d’algunes propietats que tenia al Baix Camp: un mas a Riudoms (va crear-ne un beneficiat per l’arquebisbat de Tarragona) i una finca al Masroig que va cedir a la Mancomunitat. És difícil saber si la seva forma de vida responia més a l’austeritat que no a la gasiveria, el cert és, però, que sempre es va mostrar després o altruista envers la construcció de la Sagrada Família. Es diu que en una ocasió els marmessors d’una herència van dir a Gaudí que tenien a la seva disposició 25.000 duros per a les obres i ell va contestar: Jo faig un temple i el doctor Parés fa els feligresos. Què en fariem del temple sense fidels? Facin un benifet a favor del doctor Parés i, si volen, deixin una part per al temple. I així es va fer.

La seva popularitat va fer que se li atribuïssin moltes anècdotes que, certes o no, sempre han acompanyat (i en certa manera explicat) el personatge i els seus trets més definitoris: cristià, humil, enginyós, sarcàstic amb els poderosos, etc. En podem recordar algunes més, potser no massa conegudes. A la casa Calvet del carrer Casp de Barcelona, al capdamunt de la façana, hi ha dos pinyons acabats amb unes creus barroques. Una senyora

benestant de la burgesia barcelonina que no acabava de desxifrar el conjunt va preguntar a Gaudí què era aquell embolic de la part alta de la casa i ell li va contestar: Senyora, és la creu, que és un embolic i un destorb per a molta gent.

Gaudí acceptava sovint acompanyar les visites a la Sagrada Família i més d’una vegada es trobava amb actituds d’incomprensió (la d’Unamuno respecte als pilars inclinats del parc Güell és ja força coneguda). En una ocasió en què una gran personalitat espanyola anava demanant pel símbol de cada pedra, Gaudí va comentar en ésser fora el visitant:

- M’ha fet sobretot dues preguntes, una de pobre i una de ric. M’ha preguntat de quin estil era el temple. Pregunta, evidentment, de ric. M’ha preguntat després, tot acabat quan costaria. Pregunta, evidentment, de miserable.

Gaudí ho explicava tot en un to familiar i si algú li ho volia agrair contestava: Si m’ha de donar les gràcies, pleguem.

Quan el reusenc bisbe d’Astorga li va encarregar el palau episcopal, abans li va ensenyar un projecte fet per un canonge aficionat a l’arquitectura. Era d’influència clàssica, elemental, fet a base de línies horitzontals i verticals i Gaudí va comentar al bisbe: Hi abunden molt les paral·leles, que si bé són útils en geometria, també són un aparell de gimnàstica que serveix per fer moltes planxes.

Era un gran enamorat del mar i cada diumenge anava una estona a contemplar-la per veure –deia– el cel dues vegades: el de dalt i el que era dins de l’aigua. També deia que el mar ajunta i les muntanyes separen. Fixem-nos –deia– què vol dir ésser mediterrani, vol dir ésser al mig de la terra. És el màxim equilibri. Vol dir ésser aquí distant de l’enlluernament de la claror i de la foscor del Nord.

Catalunya i Reus

J. Renart el va definir com “una figura que dóna relleu a tot un poble, un home símbol del saber i de la humilitat, creient i patriota sense ostentacions ni conveniències”. El qualificatiu de patriota (els temps no permetien gaire cosa més) es repeteix en la majoria de cròniques periodístiques d’aquells dies.